

MINISTERUL EDUCAȚIEI

ORDIN**privind aprobarea programei școlare *Istoria Revoluției din 1989 și a schimbării de regim din România, clasa a XII-a/a XIII-a, învățământ liceal, opțional ca nouă disciplină din curriculumul la decizia elevului din oferta școlii***

În conformitate cu prevederile art. 86 alin. (3) și (4) și ale art. 88 alin. (11) din Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023, cu modificările și completările ulterioare,
luând în considerare prevederile Legii nr. 296/2022 privind introducerea disciplinei „Istoria Revoluției din 1989 și a schimbării de regim din România” în curriculumul național pentru învățământul liceal,
având în vedere prevederile art. 4 lit. a) din Hotărârea Guvernului nr. 277/2020 privind organizarea și funcționarea Centrului Național de Politici și Evaluare în Educație,
având în vedere Ordinul ministrului educației nr. 6.072/2023 privind aprobarea unor măsuri tranzitorii aplicabile la nivelul sistemului național de învățământ preuniversitar și superior, cu modificările ulterioare,
în baza Ordinului ministrului educației naționale nr. 3.593/2014 pentru aprobarea Metodologiei privind elaborarea și aprobarea curriculumului școlar — planuri-cadru de învățământ și programe școlare,
având în vedere Referatul de aprobare nr. 1.144 din 11.03.2024,
în temeiul art. 13 alin. (3) din Hotărârea Guvernului nr. 369/2021 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației, cu modificările și completările ulterioare,

ministrul educației emite prezentul ordin.

Art. 1. — Se aprobă programa școlară *Istoria Revoluției din 1989 și a schimbării de regim din România, clasa a XII-a/ a XIII-a, învățământ liceal, opțional ca nouă disciplină din curriculumul la decizia elevului din oferta școlii, prevăzută în anexa care face parte integrantă din prezentul ordin.*

Art. 2. — Programa școlară prevăzută la art. 1 se aplică începând cu anul școlar 2024—2025.

Art. 3. — Direcția generală învățământ preuniversitar, Centrul Național de Politici și Evaluare în Educație, inspectoratele școlare și unitățile de învățământ duc la îndeplinire prevederile prezentului ordin.

Art. 4. — Prezentul ordin se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Ministrul educației,
Ligia Deca

București, 22 martie 2024.
Nr. 4.039.

ANEXĂ

PROGRAMA ȘCOLARĂ***Istoria Revoluției din 1989 și a schimbării de regim din România, clasele a XII-a/a XIII-a, învățământ liceal, opțional ca nouă disciplină din curriculumul la decizia elevului din oferta școlii*****NOTĂ DE PREZENTARE**

Disciplina școlară „Istoria Revoluției din 1989 și a schimbării de regim din România” face parte din oferta națională pentru curriculumul la decizia elevului din oferta școlii din învățământul liceal. Ca urmare a adoptării Legii nr. 296/2022 privind introducerea disciplinei „Istoria Revoluției din 1989 și a schimbării de regim din România”, prezenta programă școlară a fost elaborată în cadrul grupului de lucru constituit la nivelul Ministerului Educației.

Noua disciplină școlară, apărută la mai bine de 30 de ani de la evenimentele din 1989, are un rol important în facilitarea contactului tinerilor cu cel mai important eveniment referitor la istoria recentă a României. În același timp, noua programă le oferă elevilor instrumentele necesare pentru educația lor civică, în directă legătură cu un moment care a fondat transformarea democratică a statului român, după mai bine de 50 de ani de comunism. Programa a fost elaborată pentru 1 oră/săptămână, pe durata unui an școlar, pentru clasele a XII-a/a XIII-a din învățământul liceal.

Noua disciplină școlară, ca parte a ofertei naționale de discipline opționale, contribuie la profilul absolventului de liceu prin:

- dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă;
- lărgirea orizontului de cunoaștere în studierea și dezvoltarea societății;
- formarea gândirii istorice pentru înțelegerea proceselor și fenomenelor istorice;
- conturarea atitudinilor și convingerilor morale, a sentimentelor și valorilor umane;
- conștientizarea apartenenței la un spațiu istoric și cultural.

Programa școlară propusă este cu atât mai necesară cu cât nu există o analiză fundamentală, promovată la nivelul statului român, iar dovezile deținute și care pot fi accesate la momentul scrierii programei sunt contradictorii și subiective. Mai mult, doar o parte a documentelor de arhivă privind evenimentele din 1989 au devenit publice. De asemenea, există încă o serie de autori care aduc în discuție caracterul mișcării populare din decembrie 1989, etichetele puse alternând între *revoluție*, *revoltă* sau *lovitură de stat*. Ca urmare, introducerea acestei noi programe are drept obiective prioritare:

— prezentarea caracteristicilor și a particularităților evenimentelor din 1989;

— familiarizarea cu cronologia derulării evenimentelor din acea perioadă;

— obținerea și asimilarea, din perspective autorizate, de cunoștințe despre evenimentele din anii 1989—1990.

Eveniment crucial care a schimbat evoluția țării, dar și soarta cetățenilor României, *Revoluția din decembrie 1989* a determinat construcția unei noi societăți, comparată, nu de puține ori, cu regimul anterior de către nostalgicii comuniști și nu numai.

De aceea, programa școlară propusă are ca scop să sublinieze:

— de ce este necesară introducerea disciplinei „Istoria Revoluției din 1989 și a schimbării de regim din România” în curriculumul național;

— ce și cum predăm disciplina „Istoria Revoluției din 1989 și a schimbării de regim din România”;

— importanța studierii evenimentelor din 1989 pentru tineri, ca viitori cetățeni responsabili;

— resursele educaționale și mijloacele didactice care sunt necesare și relevante pentru predarea-învățarea în cadrul noii discipline.

Această programă școlară relevă nu doar faptele de la sfârșitul anului 1989, ci și consecințele acestora, acțiunile care s-au manifestat pe diverse planuri, unele cu repercusiuni în contemporaneitate. Noul curs opțional prezintă drumul parcurs de la dictatură la democrație în România. Opționalul contribuie la stimularea gândirii critice asupra evenimentelor, pe baza documentelor avute la dispoziție, și încurajează proiectele personale și de grup ale elevilor privind unele momente ale revoluției, inclusiv cele de istorie locală.

Atât prin educația în spiritul valorilor umaniste și democratice, cât și prin promovarea democrației și a statului de drept, noua programă contribuie la dezvoltarea competențelor-cheie europene precum *competență personală, socială și a învăța să înveți*, respectiv *competența de sensibilizare și exprimare culturală*. *Spiritul proactiv și responsabil, exprimarea opțiunii pentru un set de valori, creativitatea și inițiativa personală sau derularea de proiecte se înscriu ca forme de manifestare ale competențelor-cheie*.

Disciplina școlară „Istoria Revoluției din 1989 și a schimbării de regim din România” este structurată conform actualelor programe școlare existente și cuprinde *competențe generale, competențe specifice și exemple de activități de învățare, conținuturi, studii de caz și sugestii metodologice*.

Astfel, competențele generale, specifice, activitățile de învățare și conținuturile, alături de sugestiile metodologice, au ca scop efectuarea „de operări în contexte diversificate, care presupun atât elemente cunoscute, cât și altele inedite, atât concrete, cât și cu diferite niveluri de abstractizare. În acest stadiu, funcțional, componentele competențelor-cheie devin operaționale și contribuie la consolidarea structurilor conceptuale și procedurale ale acestei discipline de studiu, prin stabilirea de interdependențe”^[1] cu alte discipline, respectiv contexte de viață după finalizarea învățământului obligatoriu.

Programa școlară are un caracter intradisciplinar și interdisciplinar și urmărește să stimuleze creativitatea didactică, iar activitățile propuse se adresează unei învățări incluzive, adaptate specificului elevilor. Demersul didactic are în vedere personalizarea învățării pentru asigurarea echității în educație. Lectura personalizată conduce către o analiză a programei pentru înțelegerea logicii ei interne, necesară activității profesorului la clasă și eventualilor autori de manuale sau resurse educaționale.

În acest sens, activitățile de învățare propuse de programă nu trebuie privite ca obligatorii. Noua propunere de opțional transformă programa într-un instrument de lucru ce contribuie la promovarea valorilor și la dezvoltarea abilităților specifice secolului al XXI-lea (*spirit critic, lucru în echipă, abilități de comunicare etc.*).

În concluzie, noul curriculum le propune elevilor nu doar cunoașterea unui moment din istoria recentă a României, ci și activități și demersuri care să antreneze și să dezvolte competențe și deprinderi necesare exercitării cetățeniei active.

COMPETENȚE GENERALE

1. **Integrarea termenilor și a conceptelor istorice, a reperelor de timp și de spațiu în cadrul comunicării scrise și orale**
2. **Analizarea critică și responsabilă a informațiilor oferite de sursele istorice orale și scrise în investigarea unor procese istorice din lumea contemporană**
3. **Asumarea calității de cetățean responsabil al societății democratice, prin valorizarea experiențelor istorice**

[1] Ordinul ministrului educației nr. 6.731/2023 privind aprobarea Profilului de formare al absolventului.

COMPETENȚE SPECIFICE ȘI EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

<p>1. Integrarea termenilor și a conceptelor istorice, a reperelor de timp și de spațiu în cadrul comunicării scrise și orale</p>
<p>1.1. Folosirea perspectivelor temporale și spațiale în compararea faptelor și proceselor istorice</p> <ul style="list-style-type: none"> — realizarea de proiecte individuale/pe echipe care să cuprindă materiale grupate pe coordonate de timp și spațiu, astfel încât să se evidențieze evoluția unui fapt istoric — organizarea unor expoziții care să ilustreze fapte, fenomene istorice, prin raportarea la reperate de timp și spațiu din trecut și prezent — realizarea unor liste comparative de activități/obiceiuri din viața cotidiană, cu tema „Atunci-Acum”
<p>1.2. Utilizarea adecvată a limbajului de specialitate în analiza faptelor și proceselor istorice</p> <ul style="list-style-type: none"> — elaborarea unor eseuri, pornind de la termeni și concepte istorice specifice schimbărilor de regim — elaborarea unor ghiduri de interviu în vederea analizării percepției participanților/martorilor la evenimente din istoria recentă — formularea de răspunsuri la situații-problemă referitoare la istoria recentă a României
<p>2. Analizarea critică și responsabilă a informațiilor oferite de sursele istorice orale și scrise în investigarea unor procese istorice din istoria recentă a României</p>
<p>2.1. Utilizarea informațiilor din diferite surse istorice în explicarea rolului factorilor politici, sociali, economici și culturali care generează mișcări sociale și schimbări de regim politic în istoria recentă</p> <ul style="list-style-type: none"> — dezbateri/mese rotunde/ateliere de lucru pe o temă din istoria recentă, valorificând informații asemănătoare/contradictorii din diverse surse istorice — reconstituirea unor momente-cheie din istoria recentă, prin intermediul unor dezbateri academice, dezbateri instituționale sau procese simulate, utilizând surse istorice relevante — realizarea de proiecte de istorie orală care urmăresc valorificarea elementelor de istorie locală (alegerea temei, identificarea martorilor, realizarea interviurilor, respectarea drepturilor de autor, stabilirea regulilor de transcriere, prelucrare, arhivare) — realizarea unei expoziții cuprinzând publicații/articole/imagini relevante pentru rolul mass-mediei din țară și din străinătate în acțiunile din decembrie 1989
<p>2.2. Compararea informațiilor provenite din diverse surse, pentru a exprima opinii argumentate referitoare la evoluția istoriei recente, din perspectivă națională, europeană și universală</p> <ul style="list-style-type: none"> — realizarea unui portofoliu tematic care cuprinde diverse surse, selectate astfel încât să reflecte multiperspectivitatea — realizarea unei analize comparative a informațiilor provenite din surse interne și internaționale — realizarea unui blog/redactarea unor pagini de jurnal în care să fie relatate evenimentele din perspectiva unui martor la evenimente din istoria recentă
<p>3. Asumarea calității de cetățean responsabil al societății democratice, prin valorizarea experiențelor istorice</p>
<p>3.1. Prezentarea comparativă a schimbărilor de regim politic din perspectiva mentalităților și a comportamentelor individuale și colective</p> <ul style="list-style-type: none"> — realizarea de comparații care să valorifice experiențele istorice ce derivă din acțiunea personalităților/grupurilor în contextul schimbărilor politice — simularea unei dezbateri legislative desfășurate în contextul schimbării de regim politic — compararea constituțiilor din perioada regimului comunist cu cea din 1991
<p>3.2. Aprecierea impactului regimurilor politice din istoria recentă asupra drepturilor și libertăților cetățenești</p> <ul style="list-style-type: none"> — elaborarea de prezentări/produse multimedia/portofolii individuale sau pe grupe, care să evidențieze consecințe politice, economice, culturale etc. ale regimului politic asupra vieții publice și private a cetățeanului — redactarea unei pagini de ziar/a unei știri, în condițiile unui regim totalitar, respectiv a unui regim democratic — simularea unui proces referitor la încălcarea drepturilor/libertăților cetățenești într-un regim democratic, respectiv totalitar
<p>3.3. Comunicarea și relaționarea pozitivă cu ceilalți în contexte diverse de învățare permanentă</p> <ul style="list-style-type: none"> — realizarea unor reportaje/interviuri despre acțiuni sau persoane contemporane cu evenimente istorice, accentuând importanța responsabilității cetățenilor — valorificarea experiențelor personale/comunitare din istoria recentă a României, prin utilizarea instrumentelor multimedia — valorizarea persoanelor din familie și din comunitatea locală care au participat la schimbarea de regim din 1989 prin diverse acțiuni la nivelul comunității

DOMENII DE CONȚINUT ȘI CONȚINUTURI

Nr. crt.	Domenii de conținut	Conținuturi
1.	Introducere	1. Ce este o revoluție 2. Lipsa de legitimitate a regimului comunist
2.	Premisele Revoluției	1. Criză economică. Viață cotidiană — degradarea nivelului de trai 2. Mișcări de protest în România Comunistă. Dizidenți și Opozanți <i>Studiu de caz:</i> Brașov 1987 3. Prăbușirea regimurilor comuniste în Europa
3.	Izbucnirea și extinderea Revoluției	1. De la Revoltă la Revoluție. Mișcări premergătoare: Timișoara — noiembrie 1989, Iași — 14 decembrie 1989, Timișoara — 15 decembrie 1989 2. Revoltă populară și represiune în Timișoara, 16—19 decembrie 1989 3. Revoluția la Timișoara, 20—22 decembrie 1989 <i>Studiu de caz:</i> Documente programatice. Prezentarea celor două centre de putere 4. Revoluția în țară 5. Reacții ale regimului și ale mediei internaționale
4.	Desfășurarea Revoluției	1. Revoluția în București, 21 decembrie 1989 2. Căderea regimului comunist, 22 decembrie 1989 3. Eroii Revoluției 4. Acțiuni ale mass-media, 22—25 decembrie 1989 5. Propuneri de organizare a puterii 6. Exercițarea provizorie a puterii politice 7. Victimele după căderea regimului Ceaușescu 8. Procesul și execuția soților Ceaușescu
5.	Tranziția politică și economică	1. De la <i>Consiliul Frontului Salvării Naționale</i> la <i>Consiliul Provizoriu al Unității Naționale</i> (27 decembrie 1989—februarie 1990) 2. Confruntări politice și violență (februarie—mai 1990) <i>Studii de caz:</i> — Proclamația de la Timișoara — Evenimentele de la Târgu Mureș — martie 1990 3. Fenomenul <i>Piața Universității</i> 4. Alegerile din 20 mai 1990 5. Mineriada din 13—15 iunie 1990 6. Efectele mineriadelor în societatea românească (1990—1991) 7. Transformări economice și sociale 1990—1991
6.	România pe calea democrației	1. Constituția României din decembrie 1991 2. Drumul României spre integrarea euroatlantică

SUGESTII METODOLOGICE

Programa disciplinei opționale propune o perspectivă didactică asupra evenimentelor din decembrie 1989 și a schimbării de regim ce a urmat acestora.

Proiectarea didactică a activităților trebuie să aibă în vedere competențele generale, competențele specifice, activitățile de învățare asociate și conținuturile propuse prin programă. O atenție specială în activitatea didactică trebuie acordată surselor istorice, istoriei orale și, în același timp, mărturiilor participanților la evenimentele din 1989 sau ale urmașilor acestora.

Competențele specifice pun în valoare principiul multiperspectivității, util pentru a dezvolta *gândirea critică*, *autonomia în învățare*, *învățarea pe tot parcursul vieții*, și, în egală măsură, au în vedere *educația pentru drepturile omului*.

Conținuturile programei școlare sunt prezentate cronologic în șase teme ce urmează firul evenimentelor istorice din România în 1989 și tranziția spre democrație.

Reconstituirea evenimentelor din 1989 poate duce, în activitățile de la clasă, la discuții contradictorii și susținerea unor puncte de vedere divergente, dar este necesar ca acestea

să fie abordate deoarece reprezintă o parte importantă a istoriei recente care ajută la înțelegerea prezentului.

Aplicarea programei trebuie să aibă în vedere mai multe aspecte:

- *proiectarea didactică*;
- *activitățile și situațiile de învățare*;
- *evaluarea*.

Strategiile didactice — care cuprind un sistem complex de mijloace, metode, materiale și alte resurse educaționale — vizează formarea profilului absolventului de liceu. Activitățile de învățare contribuie la dezvoltarea tuturor componentelor generale și specifice din programă.

De exemplu, competența specifică 1.2, *utilizarea adecvată a limbajului de specialitate în analizarea faptelor și proceselor istorice*, poate fi exersată prin conținutul **Ce este o revoluție**. Ca activitate se recomandă elaborarea unor eseuri în care să se utilizeze termenii: revoltă, răscoală, revoltă populară, reformă, mișcare socială, lovitură de stat, puci, revoluție pașnică (de catifea). Prin metoda comparativă se va insista pe conotațiile

politice ale unei revoluții, pe elementele definitorii ale acesteia, precum și pe formularea răspunsurilor referitoare la evenimente de istorie recentă.

Formarea competenței specifice 2.1, *utilizarea informațiilor din diferite surse istorice în explicarea rolului factorilor politici, sociali, economici și culturali care generează mișcări sociale și schimbări de regim politic în istoria recentă*, de explicare a rolului diferiților factori care au generat mișcările sociale și schimbarea de regim politic se poate realiza prin conținutul **Lipsa de legitimitate a regimului** — se recomandă ca demersul didactic să definească legitimitatea din perspectivă politologică și istorică (raportul dintre autoritate, putere și legitimitate); prezentarea **contradicției dintre valorile societății democratice** (proprietatea privată, pluralism politic, libertăți și drepturi cetățenești) **și obiectivele politice și acțiunile regimului comunist** („omul nou”, centralismul politic, controlul economic, demografic, cultural, eliminarea proprietății private, alimentația rațională, represiune etc.). Prin organizarea unor dezbateri/mese rotunde/ateliere de lucru, folosind surse istorice diverse care includ memorii, jurnale, extrase din presa vremii, se exersează explicarea rolului factorilor care au dus la schimbarea regimului politic în România.

Se poate forma competența specifică 3.2, *aprecierea impactului regimurilor politice din istoria recentă asupra drepturilor și libertăților cetățenești*, prin realizarea activității de învățare *elaborarea de prezentări/produse multimedia/portofolii individuale sau pe grupe care să cuprindă consecințe politice, economice, culturale etc. ale regimului politic asupra vieții publice și private ale cetățeanului*. Prin conținutul **Criză economică. Viață cotidiană — degradarea nivelului de trai**, acesta se poate aborda din perspectiva evoluției societății românești în deceniul al nouălea al secolului al XX-lea, subliniind, de exemplu, trei măsuri luate de regimul comunist: *Programul de alimentație științifică a populației* (1982), *achitarea datoriei externe, înăsprirea condițiilor decretului 770/1966*, prin care era restricționată întreruperea la cerere a sarcinii. Având ca suport didactic mărturiile ale vremii (jurnale, interviuri, fotografii, imagini video), poate fi descris cadrul general al vieții cotidiene: raționalizarea energiei electrice și a combustibililor, a alimentelor (pâine, lapte, carne, ulei, zahăr, făină, ouă), a produselor de igienă; mortalitatea și morbiditatea infantilă, îngrădirea dreptului la liberă circulație, a dreptului la opinie, a dreptului la informare, a libertății religioase, a dreptului la liberă asociere.

Competența specifică 1.1, *folosirea perspectivelor temporale și spațiale în compararea faptelor și proceselor istorice*, se poate forma prin realizarea de fișe biografice ale unor personalități, cu rol important în organizarea mișcărilor de protest și a opoziției față de regimul totalitar și care pot fi incluse ca elemente componente ale unor proiecte de grup având ca tematică mișcările de protest și imaginea acestora prezentată de posturile de radio din afara României comuniste. Unul dintre conținuturile programei precum **Mișcări de protest în România Comunistă. Dizidenți și Opozanți** permite formarea acestei competențe și poate fi abordat prin prezentarea naturii și a evoluției mișcărilor de protest premergătoare revoluției din decembrie 1989, respectiv greve/revolte populare (Valea Jiului — 1977, Motru — 1981, Brașov — 1987), activitatea intelectualilor disidenți (Radu Filipescu, Mircea Dinescu, Doina Cornea, Mihai Botez, Dorin Tudoran, Paul Goma), muncitorii disidenți (Iulius Filip, Vasile Paraschiv), opoziția în rândul etnicilor maghiari și germani (William Totok, Herta Müller), critica din interior (Silviu Brucan, Grupul celor 6), opozanți (Mugur Călinescu, Ion Bugan, Nicolae Gheorghe, Carmen Popescu). Se poate aduce în discuție natura actelor contestate, represiunea împotriva vocilor contestatate, rolul posturilor de radio *Europa Liberă*, *BBC*, *Vocea Americii*, în diseminarea informațiilor despre existența și acțiunile disidenților și opozanților români. Pentru acest conținut se pot folosi surse secundare publicate de instituțiile de profil, precum și surse primare (interviuri, presă).

Prin realizarea de proiecte individuale/pe echipe, care să cuprindă materiale grupate pe coordonate de timp și spațiu, astfel încât să se evidențieze evoluția unui fapt istoric, se poate forma competența specifică 1.1, fiind important ca elevii să înțeleagă că Revoluția română se încadrează într-un context revoluționar est-european în care s-au prăbușit și alte regimuri totalitare. Astfel, conținutul **Prăbușirea regimurilor comuniste în Europa**, care are în vedere căderea acestor regimuri de pe continentul european, pot fi obiectul unor asemenea proiecte, în ordine cronologică, este un bun prilej pentru formarea acestei competențe având în vedere: evenimentele din Polonia (1980) — Fenomenul „Solidaritatea” (aprilie 1989) — comuniștii acceptă dialogul cu reprezentanții „Solidaritatea”, au fost organizate alegeri în iunie, iar în septembrie a fost instaurat primul guvern necomunist din Blocul Estic; evenimentele din Ungaria (iunie 1989) — se constituie *Mișcarea pentru o Ungarie Democrată*, după modelul polonez se organizează mese rotunde de negociere între Partidul Comunist și reformatorii maghiari, inclusiv modificarea Constituției prin referendum în noiembrie; evenimentele din Germania (18 octombrie 1989) — în Republica Democrată Germană cade regimul Erich Honecker, (9 noiembrie 1989) — cade zidul Berlinului; în Bulgaria (10 noiembrie 1989) — Todor Jivkov demisionează; în Cehoslovacia (noiembrie—decembrie 1989) — Gustav Husak va fi înlocuit la președinția țării de scriitorul Vaclav Havel.

La formarea competenței specifice 2.2, *compararea informațiilor provenite din diverse surse, pentru a exprima opinii argumentate referitoare la evoluția istoriei recente, din perspectivă națională, europeană și universală*, elaborarea unei investigații istorice și raportarea critică la informațiile din sursele istorice se poate face prin conținutul **De la Revoltă la Revoluție. Mișcări premergătoare Timișoara — noiembrie, 14 decembrie — Iași, Timișoara 15 decembrie 1989**, pentru că se au în vedere primele mișcări de protest care apar, încă din luna noiembrie, în principalele centre universitare, pe fondul desfășurării celui de-al XIV-lea Congres al PCR și mișcările reformatoare ale celorlalte state din Blocul Estic. Se va urmări cu predilecție specificul mișcărilor de la Timișoara din 15 și 23 noiembrie, respectiv de la Iași — 14 decembrie, pentru care se recomandă ca demersul didactic să prezinte: planificarea acțiunii, autenticitatea, ridicarea mișcării, represalii asupra liderilor, violența represiunii (anchete dure ale Securității, tortură fizică și psihică, umilinte, intimidări, amenințări), importanța mărturiilor. Pentru **Timișoara 15 decembrie 1989** vor fi descrise cadrul general și acțiunile populației.

Competența specifică 1.2 se poate forma, de exemplu, prin tema **Revoltă populară și represiune în Timișoara — 16—19 Decembrie 1989**. Abordarea cronologică a Revoluției române continuă cu această temă, în cadrul căreia se poate discuta despre evenimentele din zilele de 16, 17, 18, respectiv 19 decembrie 1989. Demersul didactic poate debuta cu prezentarea momentelor-cheie precum ieșirea treptată în stradă a populației Timișoarei, înăsprirea represiunii, primele scandări împotriva regimului până la deschiderea focului împotriva manifestanților. De asemenea, se va avea în vedere sublinierea caracterului sistematic al represiunii, deschiderea focului împotriva manifestanților ca o acțiune concertată și coordonată. Sunt înregistrate primele victime, răniți și morți prin împușcare. Cadavrele au fost adunate, transportate în secret la București și arse la Crematoriul „Cenușa”. Episodul este relevant pentru modul în care regimul comunist intenționa să înăbușe revoluția.

Elaborarea unor ghiduri de interviu în vederea sondării percepției contemporanilor/martorilor privind derularea evenimentelor din decembrie 1989, activitate sugerată pentru formarea competenței specifice 1.2, se poate realiza prin conținutul **Revoluția la Timișoara 20—22 decembrie 1989**, în cadrul căruia se are în vedere greva muncitorilor de pe marile platforme industriale, deplasarea a 100.000 de protestatari către centrul orașului, ocuparea Pieței Operei, primul programul politic, întâlnirea dintre reprezentanții guvernului comunist

și o delegație a protestatarilor, formarea Frontului Democratic Român în clădirea Operei. Ca materiale didactice, deosebit de importante sunt interviuri/prezentări susținute în fața elevilor de către participanții la evenimente. Competența specifică 2.2, *compararea informațiilor provenite din diverse surse, pentru a exprima opinii argumentate referitoare la evoluția istoriei recente*, se poate forma prin **Studiul de caz: Documente programatice**. Astfel, pot fi analizate comparativ documente precum: Proclamația Frontului Democratic Român constituit la Timișoara, din 20 decembrie 1989; autori, principalele revendicări; revendicările reprezentanților revoluționarilor prezentate la Comitetul Județean de Partid cu alte documente sau articole din presă.

Prin organizarea unor expoziții care să illustreze fapte, fenomene istorice prin raportarea la reperele de timp și spațiu din trecut și prezent, ca activitate de învățare propusă, se poate forma tot competența specifică 1.2. Astfel, expozițiile organizate la nivelul școlii pot fi dedicate participanților la evenimentele locale sau din marile centre revoluționare, cum ar fi soldații în termen și care se aflau, pentru stagiul militar obligatoriu, în unitățile militare din Timișoara, Sibiu, Arad, Iași, Cluj-Napoca, specifice extinderii Revoluției la nivelul țării, în cadrul conținutului **Revoluția în țară**. De asemenea, se poate menționa conceptul de oraș martir, incluzându-se între elementele expoziției și imagini cu acestea, respectiv Alba Iulia, Arad, Brașov, Brăila, București, Buzău, Caransebeș, Cluj-Napoca, Constanța, Craiova, Cugir, Hunedoara, Lugoj, Reșița, Sibiu, Târgoviște, Târgu Mureș și Timișoara.

În abordarea problematicii Revoluției române este necesară prezentarea măsurilor luate de autoritățile regimului comunist în acele zile din decembrie 1989 și a reflectării acestora în presa internațională. Astfel, prin conținutul **Reacții ale regimului și ale mediei internaționale** se vor urmări principalele decizii luate de conducerea PCR: lansarea pe 17 decembrie a mobilizării parțiale de război, Decretul prezidențial privind instituirea stării de necesitate pe teritoriul județului Timiș, reprimarea manifestațiilor, denigrarea manifestațiilor cu ajutorul posturilor de radio și televiziune locale. Competența specifică 3.3, *comunicarea și relaționarea pozitivă cu ceilalți în contexte diverse de învățare permanentă*, se poate forma prin analiza comparativă/redactarea unei pagini de ziar/a unei știri/emisiuni radio TV din perioada regimului comunist din România, respectiv din prezent, sau cum mass-media internațională a reacționat încă de la începutul manifestațiilor de la Timișoara, fiind astfel principalul canal de informare, inclusiv pentru românii din țară. Revoluția română din decembrie 1989 a reprezentat o premieră și în istoria televiziunii, fiind primul eveniment de acest fel transmis în direct. O primă consecință a fost organizarea și trimiterea către România de ajutor umanitar, primele convoaie ajungând la București chiar în seara de 22 decembrie 1989. Acest conținut este o bună ocazie pentru un exercițiu de analiză critică a surselor primare, în special exagerările (numărul de victime de la Timișoara) și anunțurile alarmiste care au creat o stare generală de panică.

Aceeași competență 3.3 se poate forma prin realizarea de afișe, colaje de fotografii cu mitingul din 21 decembrie din București, de reportaje/interviuri despre acțiuni sau persoane contemporane cu evenimentele istorice, accentuând importanța responsabilității cetățenilor prin conținutul **Revoluția în București — 21 decembrie 1989**, în cadrul căruia se recomandă caracterizarea, pe scurt, a regimului comunist după declanșarea Revoluției la Timișoara; organizarea mitingului din 21 decembrie din București și declanșarea subsecventă a manifestației anticomuniste în centrul capitalei, înăbușită violent de forțele de represie: Securitate, Miliție, Armată, gărzii patriotice.

Se pot exercita, de exemplu, competențele specifice 2.2 și 3.3, prin activități de învățare precum realizarea de proiecte de istorie orală, care urmăresc valorificarea elementelor de istorie locală, precum și elaborarea unei investigații istorice, prin

raportarea critică la informații din surse istorice și la conținutul **Căderea regimului comunist — 22 decembrie 1989**. În acest context, se pot discuta cu elevii principalele momente ale zilei de 22 decembrie, respectiv contextul fugii cuplului dictatorial, marcat de situația politică din dimineața zilei de 22 decembrie din țară; deplasarea coloanelor masive de muncitori de pe platformele industriale către centrul capitalei, manifestând împotriva regimului; moartea generalului Vasile Milea. Se vor descrie evenimentele care au urmat după părăsirea centrului de putere de către dictator. Se pune accentul pe faptul că fuga soților Ceaușescu s-a datorat manifestației masive din Piața Palatului aflată în fața sediului Comitetului Central și a faptului că revoluționarii au pătruns în această clădire, pe începutul procesului de organizare revoluționară. Se va reaminti situația națională prezentată deja la **conținutul 3.4**, anume faptul că revoluționarii ieșiți în stradă, dar și militarii (sau „forțele Revoluției”) s-au confruntat cu o serie de atacuri armate surprinzătoare de tip terorist. Se poate avea în vedere și ipoteza care susține că violențele și atacurile armate de după fuga dictatorului au fost provocate și încurajate de grupul care a preluat puterea în scopul consolidării și legitimării propriei poziții.

Conținutul **Eroii Revoluției** are în vedere curajul revoluționarilor și contribuția Armatei, trecută de partea Revoluției, în apărarea obiectivelor importante (TVR, Comitetul Central, Radio, consilii județene, unități militare) și dramele celor uciși în Revoluție pentru a apăra libertatea dobândită. De asemenea, se poate aduce în discuție activitatea duplicitară a Securității și a conducătorilor săi în timpul Revoluției. Se pot folosi atât surse primare, cât și secundare pentru conturarea portretelor și biografiilor victimelor și ale călăilor, deopotrivă. Este important să fie realizate și scurte prezentări ale eroilor din rândul tinerilor.

Exersarea competenței specifice 3.3, folosind și arhiva Televiziunii Naționale, se poate face prin conținutul **Acțiuni ale mass-media — 22—25 decembrie**, în cadrul căruia se poate sublinia modalitatea prin care televiziunea, radioul și presa scrisă au prezentat evenimentele din decembrie 1989, respectiv „Războiul mediatic” (22—25 decembrie).

Competența 3.1, *prezentarea comparativă a schimbărilor de regim politic din perspectiva mentalităților și a comportamentelor individuale și colective*, se poate forma prin cele două teme — **Propuneri de organizare a puterii și Exercițarea provizorie a puterii politice**, deoarece se referă la modul cum s-a realizat trecerea de la regimul comunist spre cel democratic. În cadrul acestor teme pot fi discutate încercările de formare a primelor guverne de după fuga dictatorului, formele de organizare și exercitare a puterii revoluționare și inițiativele de construire a instituțiilor democratice: Declarația în trei puncte a „Frontului Unității Poporului”, Consiliul Frontului Salvării Naționale (CFSN), procesul de transfer al puterii și coagularea noii conduceri, atribuțiile revoluționarilor, instituțiile implicate, principalele decizii politice ale noii conduceri, respectiv CFSN.

În ceea ce privește conținutul **Victimele după căderea regimului Ceaușescu**, este importantă prezentarea statisticii existente privind victimele de după fuga cuplului Ceaușescu, cu exemple mai ales din rândul tinerilor, principalele puncte fierbinți din București și din țară, exemple de organizare și manifestare ale luptei de rezistență, de exemplu: acțiune militară, **războiul informațional**. Se poate atinge competența specifică 3.3 prin activitatea de învățare propusă, respectiv realizarea unor reportaje/interviuri despre acțiuni sau persoane contemporane cu evenimente istorice.

Prin organizarea unor dezbateri despre aspecte controversate ale istoriei recente se poate forma tot competența 3.3, prin conținutul **Procesul și execuția soților Ceaușescu** în contextul prezentării traseului celor doi, fuga de pe sediul Comitetului Central și desfășurarea procesului de la Târgoviște.

Prin realizarea de organizatoare grafice care să evidențieze existența partidelor politice, a unor prezentări/produse multimedia/portofolii individuale sau pe grupe, care să cuprindă

consecințele asupra vieții publice și private ale cetățeanului, se poate forma competența specifică 3.2 prin conținutul **De la Consiliul Frontului Salvării Naționale la Consiliu Provizoriu al Unității Naționale (27 decembrie 1989—februarie 1990)**. Prezentarea apariției partidelor politice, atât prin reînființarea partidelor democratice din perioada interbelică, cât și a noilor partide, a primelor mitinguri de stradă, organizate atât de putere, cât și de opoziție, poate fi realizată, cu ajutorul elevilor, în cadrul orei de curs, devenind astfel o temă de portofoliu. Pot fi menționate, de asemenea, primele sosiri ale minerilor la București, necesitatea apariției Consiliului Provizoriu al Unității Naționale.

Competența specifică 2.1, *utilizarea informațiilor din diferite surse istorice în explicarea rolului factorilor politici, sociali, economici și culturali care generează mișcări sociale și schimbări de regim politic în istoria recentă*, se poate forma prin conținuturile: **Confruntări politice și violență (februarie—mai 1990)**, **Studii de caz: Proclamația de la Timișoara; Evenimentele de la Târgu Mureș — martie 1990**. Astfel, se pot evidenția cauzele care au generat/pot genera mișcări sociale, de exemplu: viața politică, tulburări sociale cu un accent pus pe confruntarea interetnică de la Târgu Mureș în primele luni ale anului 1990. Totodată, se poate discuta cu elevii conținutul Proclamației de la Timișoara, ca formă de exprimare a viziunii de schimbare democratică a regimului. Această competență poate fi formată și prin conținutul **Fenomenul „Piața Universității”**, început în data de 22 aprilie 1990. Dar prezentarea celor care au participat la manifestații, analizarea mesajelor din *Piață* și amplasarea pe care a luat-o fenomenul permit exersarea competenței 3.2. Pot fi folosite materiale video în prezentarea lecției, precum și/sau realizarea unui blog/redactarea unor pagini de jurnal în care să fie relatate evenimentele din perspectiva unui martor contemporan evenimentelor respective.

Analizarea rezultatelor alegerilor din 20 mai 1990 și a discursurilor din campania electorală permite formarea competenței specifice 1.2, căreia i se poate asocia și conținutul **Alegerile din 20 mai 1990**, prin enumerarea principalelor partide politice care au participat la alegeri, precum și candidații la alegerile prezidențiale. În lecție se pot folosi și materiale video existente în arhiva televiziunii.

Efectele Minerielor în societatea românească (1990—1991) reprezintă un conținut ce permite exersarea competenței 3.3 și are în vedere modul în care instituțiile statului au intervenit pentru evacuarea manifestațiilor din Piața Universității, izbucnirea conflictelor de stradă, manifestația muncitorilor de la Întreprinderea Mașini Grele București. De asemenea, vor fi reliefate: acțiunea violentă a minerilor veniți din Valea Jiului și mesajele transmise de către președintele în funcție la acel moment; transformările politice din anul 1991 și mineriada din septembrie, când minerii au luat cu asalt sediul Guvernului și au forțat demisia acestuia; formarea structurilor asociative incipiente specifice societății civile, precum *Grupul pentru Dialog*

Social (prima, chiar în 1989), *Alianța Civică*, *Asociația Pro Democrația* etc. Se va pune accent pe drumul sinuos către o democrație autentică.

Toate cele trei conținuturi, referitoare la schimbarea de regim, legitimarea acestuia și evoluția României spre integrarea în instituțiile europene, permit exersarea competenței 3.3. Astfel, conținutul **Transformări economice și sociale 1990—1992** implică atât viziunea economică adoptată de conducerea României, de atunci, de trecere de la economia comunistă spre una de piață, cât și măsurile adoptate gradual, orientarea proeuropeană fiind evidentă abia după căderea URSS. Aceste schimbări de la nivelul economic și social se continuă cu momentul dezbaterilor și al adoptării unei *constituții* în care se precizează că statul este național unitar și indivizibil, și — ulterior — enumerarea pe scurt a etapelor *integrării euroatlantice* comparativ cu celelalte state foste comuniste.

Conținuturile programei permit o abordare care oferă multiple oportunități de valorificare a surselor istorice, de la fotografii, articole de ziar, la emisiuni radio și televizate, cărora li se adaugă memoriile participanților direcți sau chiar ale membrilor familiilor elevilor. Astfel, conținuturile **Mișcări de protest în România Comunistă. Dizidenți și Opozanți, Căderea regimului comunist — 22 decembrie 1989, Constituția României din decembrie 1991** necesită detalierea anumitor aspecte, astfel încât elevii să poată aprofunda elementele legate de mișcările de protest, de contextul central-european, respectiv cel intern — al căderii regimului comunist. De asemenea, este o oportunitate de a valorifica resursele istorice, mărturiile ale celor care au participat la evenimentele din decembrie 1989, precum cele documentate de *Institutul Revoluției Române*.

În ceea ce privește activitățile de învățare și evaluare, acestea pot fi realizate și cu ajutorul platformelor aplicațiilor din cadrul Google, precum Google Jamboard, Google Forms, sau Quizz, Kahoot, LearningApps, Worldwall.

Toate competențele specifice reflectă posibilitatea combinării metodelor tradiționale de evaluare (itemi obiectivi, semiobiectivi și subiectivi care alcătuiesc probe scrise sau orale) cu metodele complementare/alternative de evaluare (proiectul, investigația, portofoliul, referatul etc.), prin care se urmărește preponderent progresul elevilor, nu doar din perspectiva corectitudinii informației științifice, ci și pe cel în însușirea valorilor și al atitudinilor. Aceștia au posibilitatea să demonstreze *încredere în sine, spirit de inițiativă și colaborare, respect pentru alții, apreciere critică și curiozitate, capacitatea de a lua decizii, utilizarea responsabilă a mijloacelor interactive, respect pentru valori*.

În scopul realizării unei evaluări obiective, în cazul evaluărilor scrise/instrumentelor alternative de evaluare, este necesar să fie cunoscute criteriile de evaluare de către elevi, iar rezultatele obținute de către aceștia să fie explicate, pentru a determina motivarea învățării. De asemenea, un rol important revine baremului de evaluare și de notare, care trebuie să conțină criterii clare și care să puncteze numai ceea ce s-a formulat prin cerințe.

Bibliografie selectivă:

- Abrudan, Paul, *Sibiul în revoluția din decembrie 1989*, Editura Casa Armatei, Sibiu, 1990.
- Andreescu Mihail M., Bucur, Ion, *Revoluția Română din Decembrie 1989 în București*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009.
- Barbu, Daniel, *Republica absentă: politică și societate în România postcomunistă*, București, Nemira, 1999.
- Borbely Erno, *Academia politică de la Aiud*, Editura Polirom, 2019.
- Calafeteanu Ion (coord.), *Revoluția Română din Decembrie 1989. Documente*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009.
- Cesereanu, Ruxandra, *Decembrie '89: deconstrucția unei revoluții*, Iași, Polirom, 2004.
- Corneanu, Constantin, *Victorie însângerată. Decembrie 1989*, Târgoviște, Cetate de Scaun, 2014.

- Dan, Ioan [Generalul Magistrat (r)], „*Dosarul Revoluției*”. *Adevărul despre Minciuni. Noi probe prezentate de un fost șef al Procuraturilor Militare*, Editura BLASSCO, 2015.
- Dan, Ioan [Generalul Magistrat (r)], *Teroriștii din '89*, Editura Lucman, 2012.
- Dăianu, Daniel, *Încotro se îndreaptă țările postcomuniste? Curente economice în pragul secolului*, Iași, 2000.
- Deletant, Dennis; Ciocâltea, Georgeta (trad.), *Ceașescu și Securitatea: constrângere și disidență în România anilor 1965—1989*, Editura Humanitas, 1998.
- Demetriade, Oana; Demetriade, Ionel Mihai; „Practici ilegale ale Direcției Cercetări Penale din cadrul DSS (Compartimentul Arest, 1987—1989)”, în *România de la comunism la postcomunism: Criză, transformare, democratizare*, Anuarul IICCMER, vol. XIV—XV (2019—2020), Editori: Dalia Báthory, Ștefan Bosomitu, Cosmin Budeancă. Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc — Editura Polirom, 2020.
- Domenico, Viorel, *Ceașescu la Târgoviște. 22—25 decembrie 1989*, Editura Ion Cristoiu, 1999.
- Domenico, Viorel, *Comandoul de partid și de stat. Timișoara*, Editura IRRD, București, 2014.
- Dușu, Alesandru, *Revoluția din Decembrie 1989. Cronologie* (ediția a II-a, revăzută și adăugită), Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Grigoriu, Alexandru, *Eroii Martiri în statistici*, Editura IRRD, București, 2013.
- Grigoriu, Alexandru, Cristian Chirca, *Aspecte ale Revoluției Române din Decembrie 1989 în presa britanică și americană*, Editura IRRD, București, 2019.
- Hall, Richard, „Theories of Collective Action and Revolution: Evidence from the 1989 Romanian Transition”, în *Europe-Asia Studies*, vol. 52, no. 6 (2000): 1069—1093.
- Murgescu, Bogdan (coordonator), *Revoluția română din decembrie 1989: istorie și memorie*, Ed. Polirom, Iași, 2007.
- Murgescu, Bogdan, *România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500—2010)*, Iași, Polirom, 2010.
- Oprea, Marius (coord), Bălănescu, Flori; Olaru, Stăjerel, *Ziua care nu se uită. Brașov, 15 noiembrie 1987*, Editura Polirom, 2003.
- Oșca, Alexandru (coord.), *Revoluția Română din Decembrie 1989 în Banat*, Editura IRRD, 2009.
- Oșca, Alexandru, *Dincolo de Rubicon. 1989 — Timișoara — 1990*, Editura Sitech, Craiova, 2011.
- Oșca, Alexandru, *Exersând democrația. Timișoara în post-revoluție*, Editura IRRD, București, 2014.
- Paraschiv, Vasile, *Lupta mea pentru sindicate libere în România. Terorismul politic organizat de statul comunist*, Editura Polirom, 2005.
- Perva, Aurel; Roman, Carol, *Misterele revoluției române*, Editura Semne, București, 2009.
- Preda, Cristian, Soare, Sorina, *Regimul, partidele și sistemul politic din România*, București, Nemira, 2008.
- *Raport final. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/article/RAPORT%20FINAL_%20CADCR.pdf
- Rostás, Zoltán; Țone, Florentina (coord.), *Tânăr student caut revoluționar*, Editura Curtea Veche, 2011.
- Sandu, Dumitru, *Sociologia tranziției: valori și tipuri sociale în România*, București, Editura Staff, 1996.
- Siani-Davies, Peter, *Revoluția Română din Decembrie 1989*, București, Humanitas, 2006.
- Tatulici, Mihai (coordonator), *Revoluția română în direct*, editat de Televiziunea Română, 1990.
- Ursu, Andrei; Thomasson, Roland O., *Căderea unui dictator. Război hibrid și dezinformare în Dosarul Revoluției din 1989*, Editura Polirom, Iași, 2022.
- Ursu, Andrei; Thomasson, Roland O., în colaborare cu Hodor, Mădălin, *Trăgători și mistificatori. Contrarevoluția Securității în decembrie 1989*, Editura Polirom, 2019.
- Ute Gabanyi, Anneli; Muraru, Alexandru; Muraru, Andrei; Șandru, Daniel (coord.), *Revoluția din 1989. Învinsi și învingători*, Editura Polirom, Iași, 2020.
- Căpiță Laura, Căpiță Carol, *Tendințe în didactica istoriei*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.
- Căpiță, Carol, Căpiță Laura, Stamatescu, Mihai, *Didactica istoriei*, I (2005) și II (2006), Ministerul Educației și Cercetării, Proiectul pentru Învățământul Rural.
- Doicescu, Rozalia (coord.), *Ghid de evaluare la Istorie*, Editura Prognosis, București, 2001
- Predarea istoriei secolului XX, MEC, București, 2001.
- Stasz, B., Ulrich, L., *Istorie orală — Spunem povești și scriem despre viață. Colecția „Șanse egale”*. Centru Educația 2000+, Editura Corint, București, 2000.
- Stradling, R., *Să înțelegem istoria secolului XX*, Editura Sigma, București, 2002.

Surse video:

- <https://www.youtube.com/@TVRcanaluloficial> (Youtube TVR)
- <https://piatauniversitatii.unibuc.ro/revista-presei/>
- Memorialul Revoluției din 1989- <https://memorialulrevolutiei.ro>
- www.farom.ro